

Adroddiad i'r: Cyngor Sir

Dyddiad y Cyfarfod: 15 Mai 2012

Aelod Arweiniol / Swyddog:

Awdur yr Adroddiad: Gary Williams – Pennaeth Gwasanaethau Cyfreithiol a Democrataidd

Teitl: Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011

1. Beth yw cynnwys yr adroddiad?

Mae'r adroddiad yn sôn am y newidiadau sydd angen eu gwneud i Gyfansoddiad y Cyngor o ganlyniad i ddarpariaethau Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011.

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

2.1 Yn ôl Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011, disgwylir i'r Cyngor fod â Phwyllgor Archwilio a Phwyllgor Gwasanaethau Democrataidd ac i fabwysiadu dull newydd o ddyrannu Cadeiryddion Pwyllgorau Craffu. Daeth y darpariaethau hyn i rym ar 30 Ebrill 2012 gan ddisgwyl y byddan nhw'n cael eu gweithredu yng Nghyfarfodydd Cyffredinol Blyneddol Cynghorau. Bydd yn rhaid adlewyrchu'r gofynion hyn yng Nghyfansoddiad y Cyngor.

3. Beth yw'r Argymhellion?

3.1 Bod y Cyngor yn sefydlu Pwyllgor Archwilio, yn penderfynu ar enw, maint a chyfansoddiad y Pwyllgor ac yn mabwysiadu'r Cylch Gwaith a atodir fel Atodiad 1 i'r Pwyllgor hwnnw.

3.2 Bod y Cyngor yn penderfynu bod aelodau'r Pwyllgor Archwilio'n cael eu penodi gan y Cyngor i sicrhau cydbwysedd gwleidyddol.

3.3 Bod y Cyngor yn sefydlu Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd, yn penderfynu ar ei faint a'i gyfansoddiad ac yn mabwysiadu'r Cylch Gwaith a atodir fel Atodiad 3.

3.4 Bod y Cyngor yn mabwysiadu'r egwyddorion i'w cymhwyso wrth benodi Cadeiryddion Craffu fel yr amlinellwyd ym mharagraffau 4.26 i 4.30 yr adroddiad hwn.

3.5 Bod Pennaeth y Gwasanaethau Cyfreithiol a Democrataidd yn cael ei awdurdodi i wneud y newidiadau angenrheidiol i Gyfansoddiad y Cyngor i adlewyrchu'r diwygiadau a ddisgwylir gan y Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) fel yr amlinellwyd ym mharagraffau 3.1 i 3.4 uchod.

4. Manylion yr adroddiad

Y Pwyllgor Archwilio

- 4.1 Mae Adran 81 y Mesur yn disgwyl bod yr awdurdod lleol yn penodi pwyllgor "Pwyllgor Archwilio" i:
- Adolygu a chraffu ar faterion ariannol yr awdurdod.
 - Lunio adroddiadau ac argymhellion am faterion ariannol yr awdurdod.
 - Adolygu ac asesu trefniadau rheoli risg, rheolaeth fewnol a rheolaeth gorfforaethol yr awdurdod.
 - Lunio adroddiadau ac argymhellion i'r awdurdod am ddigonolrwydd ac effeithlonrwydd y trefniadau hynny.
 - Oruchwyllo trefniadau archwilio mewnol ac allanol yr awdurdod.
 - Adolygu'r datganiadau ariannol a baratowyd gan yr awdurdod.
- 4.2 Hefyd, gall yr awdurdod gyflwyno i'r Pwyllgor Archwilio swyddogaethau eraill y mae'r awdurdod yn eu hystyried yn addas i'w hymarfer gan y Pwyllgor.
- 4.3 Mae Adran 82 yn dweud bod yn rhaid i'r Cyngor benodi aelodau'r Pwyllgor Archwilio.
- 4.4 Nid yw'r Mesur yn darnodi'r nifer o aelodau sy'n rhaid eu cael ar y Pwyllgor Archwilio ond mae'n gwneud y darpariaethau canlynol:
- Mae'n rhaid i ddwy ran o dair aelodaeth y Pwyllgor fod yn aelodau'r awdurdod.
 - Rhaid i o leiaf un aelod o'r Pwyllgor fod yn aelod lleig h.y. yn berson annibynnol nad sy'n aelod o'r awdurdod.
 - Un aelod o'r Pwyllgor yn unig all fod yn aelod Cabinet ac ni all yr aelod hwnnw fod yr Arweinydd.
- 4.5 Nid yw'n orfodol cael aelod Cabinet ar y Pwyllgor Archwilio. Mae hyn yn ddewisol.
- 4.6 Mae'r canllawiau statudol drafft yn awgrymu nad oes gofyn am gydbwysedd gwleidyddol ond na ddylai aelodaeth y Pwyllgor fod yn rhai llai hael i grwpiau anweithredol nag a fyddai petai rheolau cydbwysedd gwleidyddol yn bodoli. Nid yw'r Mesur ei hun yn dweud hyn. Y rheol gyffredinol mewn deddf llywodraeth leol yw y dylai pwyllgor ffurfiol i'r Cyngor fod â chydbwysedd gwleidyddol. Felly, argymhellir bod gan y Pwyllgor gydbwysedd gwleidyddol.
- 4.7 Y Pwyllgor ei hun sy'n ethol Cadeirydd. Gall y Cadeirydd fod naill ai'n aelod o'r awdurdod neu'n aelod lleig ond ni all fod yn aelod o grŵp sy'n cael ei gynrychioli yn y Cabinet. Os bydd pob grŵp yn cael ei gynrychioli yn y Cabinet h.y. nid oes unrhyw wrthblaid, yna gall y Cadeirydd fod yn aelod o grŵp sy'n cael ei gynrychioli yn y Cabinet ond ni all fod yn aelod o'r Cabinet.

- 4.8 Gall pob aelod o'r Pwyllgor Archwilio, gan gynnwys yr aelod lleyg, bleidleisio ar unrhyw gwestiwn sydd i'w benderfynu gan y Pwyllgor.
- 4.9 Gall y Pwyllgor ofyn i Aelodau a Swyddogion yr awdurdod fynychu cyn y Pwyllgor i ateb cwestiynau a gall wahodd pobl eraill i fynychu cyfarfodydd. Rhaid i Aelod neu Swyddog yr awdurdod gydymffurfio gydag unrhyw gais i fynychu ond nid oes yn rhaid iddo/iddi ateb unrhyw gwestiwn y gallai wrthod ei ateb mewn llys.
- 4.10 Rhaid i'r Pwyllgor gyfarfod o leiaf unwaith bob blwyddyn calendr a hefyd rhaid iddo gyfarfod os bydd y Cyngor yn penderfynu y dylai'r Pwyllgor gyfarfod neu bod o leiaf un rhan o dair o aelodau'r Pwyllgor yn gofyn am gyfarfod. Gall y Pwyllgor Archwilio ei hun benderfynu cyfarfod yn fwy aml na'r gofynion hyn.
- 4.11 Mae'r Mesur yn caniatáu bod unrhyw weithredu gan y Pwyllgor Archwilio yn annyls os na fydd ei gyfansoddiad yn unol â'r Mesur. Mae hyn yn golygu felly na all y Pwyllgor Archwilio weithredu hyd nes i aelod lleyg annibynnol gael ei benodi. Bydd yn rhaid i'r Cyngor felly gytuno i unrhyw broses benodi. Mae'r canllawiau statudol am recriwtio aelodau lleyg yn dweud y dylai'r aelod fod yn annibynnol o'r Cyngor heb unrhyw gysylltiad busnes gyda'r Cyngor, er y byddai gwybod sut mae llywodraeth leol yn gweithio yn fantais bendant. Dylai awdurdodau lleol hefyd geisio osgoi penodi pobl y mae eu teyrngarwch gwleidyddol yn hysbys iawn.
- 4.12 Mae'r canllawiau'n argymhell bod cynghorau'n dilyn ymarfer recriwtio cyhoeddus yn debyg i'r un a ddefnyddir i benodi aelodau Pwyllgorau Sefydlog i recriwtio aelodau lleyg. Bydd unrhyw aelod lleyg gyda hawl pleidleisio yn atebol i ddarpariaethau Cod Ymddygiad Aelodau. Argymhellir bod y Cyngor yn dirprwyo i'r aelodau hynny y tasgau o gyfweld ymgeiswyr ar gyfer bod yn aelod lleyg annibynnol gan mai'r Cyngor sydd i benodi aelodau i'r Pwyllgor. Mae hefyd yn mynnu eu bod yn argymhell i'r cyngor benodi eu dewis o ymgeisydd.
- 4.13 Bydd gan aelod lleyg annibynnol hawl i lwfans am fynychu cyfarfodydd y Pwyllgor Archwilio. Mae'r Panel Annibynnol ar Gydabyddiaeth dros Gymru yn cynnig y ffioedd gorfodol canlynol:

Aelod cyffredin o'r Pwyllgor Archwilio £198 y dydd (£99 am ½ diwrnod)
Cadeirydd Cyfetholedig y Pwyllgor Archwilio £256 y dydd (£128 am ½ diwrnod)

Mae'r taliadau hyn wedi'u cyfyngu gyda mwyafswm ffi sy'n cyfateb i ddeng niwrnod llawn y flwyddyn i bob Pwyllgor. Mae'r taliadau am amser cyfarfod yn unig ond maen nhw hefyd yn cynnwys amser a dreuliwyd ar baratoi a theithio. Diffinnir cyfarfod hanner diwrnod fel un hyd at bedair awr a chyfarfod diwrnod llawn fel un dros bedair awr.

- 4.14 Ar hyn o bryd, mae gan y Cyngor Bwyllgor Rheolaeth Gorfforaethol sy'n gweithredu swyddogaethau'n debyg i'r rhai a ddisgwylir gan y Mesur ar gyfer y Pwyllgor Archwilio.

- 4.15 Mae Cylch Gwaith presennol y Pwyllgor Rheolaeth Gorfforaethol wedi'i atodi fel Atodiad 1 i'r adroddiad hwn.
- 4.16 Nid oes unrhyw ofyn am alw'r Pwyllgor yn 'Pwyllgor Archwilio'. Yr Aelodau sydd i benderfynu a ydyn nhw am i'r Pwyllgor gael ei alw'n Bwyllgor Archwilio neu a ydyn nhw'n dymuno parhau gyda'r Pwyllgor Rheolaeth Gorfforaethol a'i ddynodi fel y Pwyllgor Archwilio i bwrpas y Mesur.
- 4.17 Mae'r Cylch Gwaith diwygiedig drafft wedi'i atodi i'r adroddiad hwn fel Atodiad 2.
- 4.18 Bydd yn rhaid i'r Cyngor benderfynu ar aelodaeth y Pwyllgor. Ar hyn o bryd, mae chwech Aelod ar y Pwyllgor Rheolaeth Gorfforaethol i gynnwys Is-gadeirydd y Cyngor. Mae'r Mesur yn mynnu bod o leiaf un aelod lleyg annibynnol ar y Pwyllgor a gall un fod yn aelod Cabinet. Mae'n rhaid i'r Cyngor benderfynu ar aelodaeth y Pwyllgor.

Y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd

- 4.19 Mae Adran 11 Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 yn disgwyl bod y Cyngor yn penodi pwyllgor i:
- a) weithredu swyddogaeth yr awdurdod lleol yn unol ag Adran 8(1)(a) i ddynodi Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd
 - b) adolygu digonolrwydd darpariaeth yr awdurdod o staff, llety ac adnoddau eraill i gyflawni swyddogaethau gwasanaethau democrataidd, ac i
 - c) lunio adroddiadau ac argymhellion i'r awdurdod am ddarpariaethau o'r fath.
- 4.20 Y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd ddylai benderfynu sut i gyflawni'r swyddogaethau hynny.
- 4.21 Rhaid i'r Cyngor Llawn benodi aelodau'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd. Ni ddylid cael unrhyw aelodau cyfetholedig. Ni ddylid cael mwy nag un aelod o'r Cabinet ac ni all hwnnw/honno fod yn Arweinydd.
- 4.22 Rhaid bod cydbwysedd gwleidyddol yn y Pwyllgor. Rhaid i'r Cyngor Llawn hefyd benodi Cadeirydd y Pwyllgor ac ni all hwnnw/ honno fod yn aelod o unrhyw un o'r grwpiau gwleidyddol sy'n cael eu cynrychioli yn y Cabinet heblaw nad oes unrhyw wrthblaid. Os felly, gellir penodi unrhyw aelod o'r Pwyllgor fel Cadeirydd ond ni all yr aelod hwnnw/ honno fod yn aelod o'r Cabinet.
- 4.23 Rhaid i'r Pwyllgor gyfarfod o leiaf unwaith y flwyddyn. Hefyd, gall gyfarfod yn amlach os bydd y Cyngor Llawn yn penderfynu hynny neu bod o leiaf trydedd ran o aelodau'r Pwyllgor yn gofyn am gyfarfod. Nid oes unrhyw derfyn i'r nifer o gyfarfodydd y bydd y Pwyllgor yn eu cynnal.
- 4.24 Rhaid i unrhyw adroddiad a gyflwynir i'r Pwyllgor gan y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd gael ei ystyried o fewn tri mis. Yn yr un modd, rhaid i'r Cyngor Llawn ystyried o fewn tri mis unrhyw adroddiad a gyflwynir gan y Pwyllgor.

4.25 Bydd yn rhaid i'r Cyngor benderfynu ar y nifer o Aelodau sydd eu hangen i wasanaethu ar y Pwyllgor ac a ddylai'r Pwyllgor gynnwys aelod Cabinet ai peidio.

Penodi Cadeiryddion Pwyllgorau Craffu

4.26 Mae Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 yn mynnu y dylid cymhwyso'r egwyddorion canlynol ar gyfer penodi Cadeiryddion pan fydd amgylchiadau lle mae dau neu fwy o grwpiau gwleidyddol a lluo-bwyllgorau craffu.

4.27 Yr egwyddor cyntaf yw mai dim ond cynifer o Gadeiryddion ag sy'n gyfrannol i gyfran aelodaeth gyffredinol y Cyngor, o'u cymryd gyda'i gilydd a'u talgrynnu i lawr os na fydd hyn yn cyfateb i gyfanrif y Cadeiryddion, y gall y grwpiau gwleidyddol a gynrychiolir yn y Cabinet eu penodi.

4.28 Yr ail egwyddor yw bod y gweddill o'r Cadeiryddion Craffu'n "eiddo" y grwpiau hynny nad sydd wedi'u cynrychioli yn y Cabinet. Os mai un grŵp o'r fath yn unig sydd, gallan nhw hawlio'r holl Gadeiryddion sy'n weddill. Os bydd mwy nag un grŵp o'r fath, yna mae pob un yn cael rhan o'r Cadeiryddion mewn cyfrannedd i'w haelodaeth o'r grwpiau di-Gabinet.

4.29 Os bydd grŵp gwleidyddol yn gwrthod cymryd ei ddyraniad o Gadeiryddion, ni all un o'r Cadeiryddion hynny gael ei ddyrannu i grwpiau a gynrychiolir yn y Cabinet. Dylid cynnig y lleoedd gweigion i'r grwpiau eraill.

4.30 Os bydd cyfansoddiad gwleidyddol y Cabinet yn newid, yna mae'r ymarfer o ddyrannu Cadeiryddion yn dechrau eto.

4.31 Gall y Cyngor fabwysiadu system ddyrannu wahanol ond dim ond os bydd yn ffafriol i grwpiau anweithredol. Rhaid i fwyafrif pob grŵp gefnogi pob cynnig i fabwysiadu system wahanol a rhaid i'r cynnig gael ei gymeradwyo gan benderfyniad y Cyngor Llawn gyda mwyafrif o aelodau pob grŵp gwleidyddol yn pleidleisio dros y cynnig.

5. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

5.1 Mae'r penderfyniad yn gweithredu gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 ac yn cyfrannu at y flaenoriaeth o Gyngor sy'n perfformio'n wych.

6. Beth fydd y gost a sut bydd yn effeithio ar wasanaethau eraill?

6.1 Bydd cost ychwanegol yn gysylltiedig â ffioedd sy'n daladwy i aelod lleyg annibynnol y Pwyllgor Archwilio. Mae hyn yn ofyniad statudol ac mae wedi'i amlinellu yn yr adroddiad.

7. Pa ymgynghoriadau a gynhaliwyd?

7.1 Roedd Llywodraeth Cymru'n ymgynghori â'r cynghorau ar y Mesur a'r canllawiau drafft.

8. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

Mae hwn yn newid statudol o ganlyniad i weithredu'r Mesur Llywodraeth Leol. Ni ddylid bod unrhyw gostau ychwanegol sylweddol o ganlyniad i'r newidiadau i strwythur y pwyllgorau er y gellid cael rhai oherwydd sefydlu pwyllgorau ychwanegol. Bydd mân gostau'n gysylltiedig â phenodi aelodau cyfetholedig i bwyllgor archwilio. Bydd yn rhaid i unrhyw gostau gael ei talu o fewn adnoddau presennol y Cyngor.

9. Pa risgiau sydd ac a oes unrhyw beth y gallwn ei wneud i leihau'r rhain?

9.1 Mae gofynion y Mesur yn orfodol a byddai methu â gweithredu darpariaethau'r Pwyllgorau Archwilio a Gwasanaethau Democrataidd a phenodi Cadeiryddion Craffu, yn rhoi'r Cyngor mewn sefyllfa lle gallai dderbyn Cyfarwyddyd gan Weinidogion Cymru.

10. Pŵer i wneud y Penderfyniad

Adran 81 Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011.
Adran 11 Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011.
Adran 70 Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011.